

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

“For mye eller aldri nok?”

“Too much, or never enough?”

213

Lisa Marie Lysvold Nilsen

Bachelor i barnevern

Fakultet for helse- og sosialvitenskap/Institutt
for velferd og deltakelse

25.05.2018

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskolen på Vestlandet, § 10

Summary in English

In this bachelor assignment, I want to explore social control within minorities. Social control exist in the form of social norms everywhere in our society, but the debate has shown the recently that we need to talk about when social control becomes negative and leading. My main topic question is;

"What understandings of social control can help children and young people who experience this?>

I have done a literature study to find relevant studies and literature to discuss my main topic question. I have divided the assignment in three main. In these three parts, I will present how we can understand social control from a theoretical perspective, how minorities experience social control, and discuss various actions taken by NGOs to work preventively. In my conclusion, I would summarize what the research has shown, and what possibly could be further investigated.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	5
1.2 Bakgrunn for valg av tema:	6
1.3 Oppgavens formål	6
Problemstilling og disposisjon	7
1.5 Avgrensning	8
1.6 Relevansen av temaet	8
2.0 Metode.....	9
2.1 Utvalgte artikler.....	9
2.1.1 «The social control of young womens clothing and bodies: A perspective of differences on racialization and sexualization»	10
2.1.2 «Gender specific honor codes and cultural changes»	10
2.1.3 «Frykten for barnevernet – en undersøkelse etnisk minoritetsforeldres oppfatning»... ..	10
2.2. Annen Litteratur	Feil! Bokmerke er ikke definert.
2.2.1 «Skamløs».....	11
2.2.2 «Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet».....	11
2.3 Kilder for teoretisk forståelse av ære, skam og sosial kontroll	12
Del 1: Teori	13
3.0 Hva er en etnisk minoritet?	13
3.1 Identitet og kultur	13
3.2 Hva er negativ sosial kontroll?	14
3.1.2 Ære, skam og vanære	15
3.1.3 Ære i en kollektivistisk og kjønnet forståelse	17
Del 2: Hvordan oppleves sosial kontroll	18
4.0 Ulike dimensjoner av sosial kontroll.....	18
4.1 Sosial kontroll i formelle og i den private sfæren	19
4.2 Sosial kontroll i uformelle og i den offentlige sfæren.....	20

Del 3: Forebygging og hvordan bidra til hjelp	23
5.0 frivillige organisasjoner.....	24
5.1 Gutteprosjektet- bokollektiv og jenteprosjektet- KUP	24
5.2 Empo og PMV	25
6.0 Analyse og diskusjon av fenomenet sosial kontroll. Hvilke forståelser og tiltak kan bidrar til hjelp og forebygging?.....	26
6.1 Hvilke forståelser kan bidra til hjelp?	27
6.2 Hvilke tiltak kan bidra til hjelp?.....	28
8.0 Avslutning	32
9.0 Litteratur	34

1.0 Innledning

I denne oppgaven vil jeg belyse fenomenet negativ sosial kontroll. Sosial kontroll er ikke et nytt fenomen, men har gjennom de siste årene blitt løftet frem i debatten på tv og gjennom ungdomsserien Skam (Andem, 2017), og boken «Skamløs» (Bile & Srour, & Herz, 2017). Negativ sosial kontroll er ofte forbundet med begreper som ære og æreskulturer. Hvor det ofte forbindes med at mange unge opplever at foreldre, søsken og slektninger kontrollerer livsvalg, og de stiller forventning til at de skal oppføre seg «ærbart». Ytterpunktene i negativ sosial kontroll kobles ofte til tvangsekteskap og æresrelatert vold, men det er også de mindre handlingene som legger føringer på hvilket valg ungdommene bør ta. Videre kan dette føre til et annet liv enn det en ønsket seg (RVTS ØST, 2018).

Bile et al. (2017, s.21) refererer til regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse som sier at det foreløpig ikke finnes tilfredsstillende forskning på omfanget av sosial kontroll. Siden 2013 er det rapportert 787 saker, og 298 handlet om ekstrem kontroll. Av disse 787 sakene var halvparten unge under 18 år. Det trekkes også frem at det nesten er umulig å måle omfanget, og det er grunn til å tro at det er ekstremt store mørketall.

Sosial kontroll har i ungdomsserien Skam blitt trukket frem gjennom karakteren Sana (Andem, 2017). Hun fremstilles som en jente som velger sin egen vei, på tross av hva samfunnet og familien forventer av henne. Hun gir ikke etter for fordommer, kontroll eller forventningene som stilles til en muslimsk jente fra en tradisjonell familie. En av forfatteren av Skamløs (Bile et al., 2017, s. 73), Sofia, mener at Sana ikke er en representativ figur for de muslimske jentene i Norge i dag. Selv om hun i serien belyser aktuelle problemstillinger og konflikter som oppstår på grunn av sosial kontroll i familien og storsamfunnet. Interessen min i dette temaet er å se sosial kontroll i et forebyggende- og hjelpende perspektiv.

1.2 Bakgrunn for valg av tema:

Bakgrunnen for interessen er boken *Skamløs* (Bile et al., 2017). De skamløse jentene, som de selv kaller seg, har blitt synlige i samfunnsdebatten. De legger vekt på den negative sosiale kontrollen, uten å se på kontrollen kun gjeldene i form av ytterpunktene, der myndighetene må gripe inn. De ønsker å få en diskusjon rundt det de ser på som en ukultur i enkelte kulturer. Boken er rettet mot andre unge jenter som opplever negativ sosial kontroll, og som kvinne har et ansvar å bære familiens ære. Hvordan du ter deg, kler deg og hvilke meninger du har er konstant under vurdering. De håper å bidra til at unge jenter kan ta et oppgjør med denne ukulturen, i trygge og hjelpsomme omgivelser. I boken beskriver de også sosial kontroll i ulike kontekster, og jeg mener vi må diskutere temaet uten at det knyttes til enkelte kulturer og religioner. Vi må snakke om tradisjoner og holdninger på tvers av kulturer, og ikke stemple dette som et «muslimsk» fenomen.

1.3 Oppgavens formål

I denne oppgaven ønsker jeg gjennom litteraturstudie å belyse hvilke utfordringer minoritetsungdommen har i dagens Norge, samt utfordringene ved majoritetens forståelse av negativ sosial kontroll som et minoritetsproblem. Jeg vil knytte relevante teorier om sosial kontroll og æreskultur opp mot empiri fra kvalitative studier for å danne et bilde av opplevelsen av negativ sosial kontroll.

Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å underbygge betydningen av sosial kontroll og hvordan den kan legge føringer på hvordan unge lever livet sitt. Jeg har valgt å løse oppgaven i et essayformat hvor jeg ønsker å problematisere majoritetens forståelse av sosial kontroll, hvor den negative sosiale kontrollen ofte viser til ytterpunktene som tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. (Støren, 2013, s. 14).

Jeg forstår begrepet «skamløs» som en motsetning til de rådende normene minoriteten har satt. For å forstå forfatterne bak boken «Skamløs» (Bile et al., 2017) må vi som lesere, sosialarbeidere, barnevernspedagoger og andre offentlige ansatte forstå hvordan og når kontrollen forekommer. I boken anvender de begrepet «skamløs» med en viss ironi. De snakker ikke på vegne av noen,

men i solidaritet med alle som ønsker å ta kampen rundt retten til å være seg selv. Sosial kontroll blir trukket frem som et vagt begrep av forfatterne siden det rommer så mye, og kontroll vil en finne overalt i samfunnet. Jeg vil veksle mellom formuleringen 'sosial kontroll' og 'negativ sosial kontroll', selv om det hele tiden gjelder negativ sosial kontroll.

Bile et al. (2017) ønsker å løfte debatten rundt negativ sosial kontroll. For å forstå hvordan vi kan forebygge, er vi og nødt til å forstå den negative sosiale kontrollen slik den fremstår på et tidlig stadium. Jeg ønsker at oppgaven skal forstå fenomenet fra et tidlig stadiet. Dette samsvarer med Bile et al. (2017) sin fremstilling:

“Jeg mener at.. selv om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er veldig alvorlige temaer, så føler jeg det er lettere å se at det er en urett enn når vi snakker om de mildere formene, den der konstante pirkingen, at man hele tiden får føringer på hvem man skal være“ (2017, s.11)

Problemstilling og disposisjon

Med bakgrunn i mitt tema har jeg utformet følgende problemstilling:

«Hvilke forståelser og tiltak av sosial kontroll kan bidra til å hjelpe barn og unge som opplever dette?»

Jeg har valgt å besvare problemstillingen ved å dele oppgaven inn i tre deler;

Del 1; Her vil jeg avklare sentrale begreper, og presentere teori som skal bidra til å forstå kompleksiteten rundt sosial kontroll, ære og fenomener knyttet opp mot skam. Jeg vil også se nærmere på forståelser av fenomenet gjennom et kollektivistisk perspektiv og kjønnsroller.

Del 2; Her vil jeg metodisk presentere hvordan sosial kontroll oppleves og hvordan sosial kontroll kan deles inn i ulike dimensjoner. Ved å anvende et case knyttet til hodeplagg vil stille spørsmål rundt mulighetene for å gå eller ikke gå med hodeplagg. Gjennom caset vil jeg vise hvordan sosial kontroll kan knyttes til både minoriteten og majoriteten.

Del 3; I dette kapitlet vil jeg drøfte hvordan man kan bidra til hjelp og forebygge, og drøfte bruken av frivillige organisasjoner og deres brobyggende funksjon til hjelpeapparatet.

1.5 Avgrensning

Jeg har avgrenset oppgaven til negativ sosial kontroll av unge minoritetsjenter. Avgrensninger er også knyttet opp mot informanter hentet fra utvalgt litteratur. Unge kvinners ærbarhet er spesielt vektlagt i denne oppgaven, fordi mye av fokuset for familiens ære ligger nemlig i unge kvinners oppførsel. Jeg forstår det slik at sosial kontroll i bred forstand treffer alle uavhengig av kjønn, etnisitet og religion. Jeg vil også knytte det generelt til unge, derav minoritetsungdommer på tvers av kulturer, og knytte æreskodekser og føringer opp mot tradisjoner som treffer mange kulturer over hele verden.

1.6 Relevansen av temaet

På forhånd har jeg opplevd temaet som litt diffust. Vi har tidligere hatt undervisning knyttet til barnebruder og unge som blir sendt ut av landet for å giftes vekk. Dette mener jeg viser til ytterpunktene i sosial kontroll som tydelig bryter med lover og regler, og hvor hjelpeapparatet blir nødt til å bryte inn. Gjennom en større kompetanse rundt ekstrem sosial kontroll kan det gi en større forståelse for mekanismene bak det, og hvordan barnevernet, skole og NAV kan jobbe forebyggende. Ved gjennomgang av de tre hovedkapitlene ønsker jeg å få en mer utvidet forståelse av omfanget sosial kontroll, og at en som profesjonsutøver ikke skal bli for styrt av gjeldende diskursene hvor en risikere å anvende et for snevert syn i møte med minoritetsfamilier. Som profesjonell kan økt kompetanse og forståelse gjøre at en lettere kommer i en hjelpende posisjon, hvor en jobber forebyggende fremfor å fremstå som en maktperson som utøver kontroll. Innledningsvis har jeg nevnt store mørketall rundt unge som opplever sosial kontroll, og at mange opplever negativ sosial kontroll er under 18 år. Bedre kompetanse av fenomenet kan bidra til å avdekke og jobbe med den sosiale kontrollen før den blir ekstrem.

Jeg vil se på sosial kontroll hvor både majoriteten og minoriteten utøver kontrollen. I denne oppgaven er «minoritet» først og fremst «etnisk minoritet». For enkelthetens skyld vil jeg bruke ordet «minoritet».

2.0 Metode

Ut i fra valgt tema og problemstilling hadde den optimale fremstillingen vært å intervju unge som opplever sosial kontroll. Innenfor de rammene og forutsetningene for oppgaven kunne dette blitt for omfattende. I denne oppgaven har jeg derfor valgt litteraturstudie av kvalitative studier. Jeg har valgt å bruke kvalitative studier fremfor kvantitative fordi negativ sosial kontroll og frihetsberøvelse er en menings- og opplevelsesdimensjon som erfares ulikt fra person til person. Fenomenet blir derfor subjektivt betinget og kan bety forskjellige ting for ulike ungdommer uavhengig av alder, kjønn, og etnisitet. Grad av kontroll er vanskelig å gjøre målbart, og som nevnt er dette et fenomen som er lite kartlagt.

Ved å bruke kvalitativt orientert metode vil jeg kunne få best mulig gjengivelse av den subjektive opplevelsen, og det er det særegne ved fenomenet jeg ønsker å få frem. I kvalitative studier skjer datainnsamling direkte ute i feltet med unge (Dalland, 2017, s. 53). Jeg vil i denne oppgaven anvende en fenomenologisk forståelse av sosial kontroll. Dalland forklarer begrepet fenomenologi som at oppmerksomheten er rettet mot verden slik den konkret oppleves for den enkelte. Ved å få frem ulike fortolkninger og meninger rundt fenomenet mener jeg dette vil gi et større og tydeligere bilde av hva fenomenet betyr for unge (Dalland, 2017, s. 45).

Jeg opplever at forskerne bak empirien i denne oppgaven, gjennom fenomenologisk forståelse, dette innebærer at minoritetsungdommer forklare det fra sitt ståsted. Fenomenologisk forskning blir trukket frem som noe som kan være med på å gi meg en innsikt i hvordan barn og unge forstår sin egen livssituasjon (Dalland, 2017, s.47).

2.1 Utvalgte artikler

For å finne aktuell litteratur og forskning for min problemstilling har jeg brukt søkeord som æreskultur, skamløs og negativ sosial kontroll. Jeg har brukt ulike databaser for å finne fagartikler og forskningsartikler, slik som SocINDEX og Scopus. Jeg har søkt “sosial control” AND “ethnicity”.. Jeg vil nå presentere de viktigste forskningskildene jeg har brukt i oppgaven.

Forskingsartiklene jeg har valgt i oppgaven er fagfelleverderte. Videre har jeg valgt en bok som er skrevet av tre minoritetsjenter og en følgeevaluering.

2.1.1 «The social control of young womens clothing and bodies: A perspective of differences on racialization and sexualization»

Honkatuika, & Keskinen, publiserte i 2017 en forskningsartikkel som er utgitt i 2018 i tidsskriftet *Ethnicities*, Empirisk løfter artikkelen frem en nyansering av fenomenet sosial kontroll som jeg vil vise gjennom kvalitative intervjuer. Artikkelen undersøker et større perspektiv av sosial kontroll knyttet til minoriteten og majoriteten. Empirien består av kvalitative intervjuer med 32 unge finske jenter som identifiserer seg både med patriarkalske kultur og med majoriteten i Finland, hvor de bor. Artikkelen problematiserer fenomenet bredt og påpeker at det sosiale livet formes av flere aktører. Forfatterne differensierer sosial kontroll gjennom uformell, formell, offentlig og privat kontroll. Empirien i artikkelen er relevant til min problemstilling fordi det omhandler spennet mellom minoritetens og majoritetens negative sosial kontroll.

2.1.2 «Gender specific honor codes and cultural changes»

Artikkelen *Gender specific honor codes and cultural changes* er skrevet av Cihangir (2012), og undersøker kulturelle og kjønns spesifikke æreskodekser blant unge. Selv om det virker som det er mindre snakket om negativ sosial kontroll hos gutter enn jenter er det også knyttet konkrete æreskodekser til de. Artikkelen viser til en forståelse av hvilke kjønn du er, påvirker hvilke rolleforventninger som er knyttet til deg. Jeg har brukt de ulike funnene for å avklare kontroll i et kjønnsperspektiv, og hva disse rollefordelingen innebærer.

2.1.3 «Frykten for barnevernet – en undersøkelse etnisk minoritetsforeldres oppfatning»

Artikkelen er skrevet av Fylkesnes, Anette, Iversen, Bjørknes, & Nygren, (2015). Artikkelen bygger på kvalitative intervjuer av ti foreldre som har vært i kontakt med barnevernet. Det å

kunne gi tidlig hjelp og jobbe forebyggende kan være utfordrende hvis foreldre og unge ikke har tillit til hjelpeapparatet. Artikkelen foreslår at frykten for barnevernet kan forstås som frykt for krenkelse i møte med barnevernet, og en frykt for å bli fratatt barna. Denne artikkelen har jeg brukt i oppgaven for å fremme at mistillit og mistro kan tyde på at terskelen for å oppsøke hjelpeapparatet er utfordrende.

2.2.1 «Skamløs»

Forfatterne Bile & Srour & Herz, (2017) Står bak boken Skamløs. Boken omfatter åtte historier gjenfortalt til forfatterne samt egne fortellinger. Fortellingene viser til negativ sosial kontroll gjennom korrigeringer, kontroll og påført skam. Gjennom boken diskuterer forfatterne seg imellom omkring ulike begreper som negativ sosial kontroll, ære og skam. De viser til at sosial kontroll kan utøves av medelever på skolen, fremmede på gaten og av sin egen familie. En av forfatterne opptrer også i RVTS øst (2017) sin informasjonsvideo rundt negativ sosial kontroll. Ved å anvende boken vil deres fortellinger også være en god kilde siden de beskriver i sin bok hvordan sosial kontroll oppleves. Boken deres er aktuell for min problemstilling og jeg bruker noen av fortellingene i boken til caset. Ingen av forfatterne er forskere eller fagfolk, men jeg tolker de i likhet med Michelsen (2017) som viktige debattanter som fokuserer på æreskultur, kjønnsroller og sosial kontroll.

2.2.2 «Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet»

Lidèn, & Bredal (2016) oppsummerer nærmere 20 års arbeid med handlingsplaner gjennom tredje og siste rapport av den tidligere handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlig begrensninger av unges frihet (2013-2016). Jeg har valgt å trekke frem denne rapporten fordi den sier noe om forebyggende virksomheter hvor frivillige aktører er blitt trukket frem som en viktig forebyggende arena. Rapporten nevner at organisasjonene kan ha en brobyggende funksjon gjennom å bistå familiemedlemmer i deres kontakt med offentlige hjelpeinstanser som barnevern, familievern, helsetjenester og NAV. Rapporten vurderer ulike organisasjoner som

EMPO, guttekollektivet, jenteprojektet- KUP og rapporten har bidratt til å undersøke nærmere hvilke tiltak som kan bidra til hjelp.

2. 3 Kilder for teoretisk forståelse av ære, skam og sosial kontroll

For å se nærmere teoretisk på forståelser av ære, skam og sosial kontroll har jeg brukt ulike kilder. Jeg har brukt ulike fagbøker skrevet for studenter og til bruk i skole, helsevesenet og av andre i myndighetene. Fagbøkene viser til ulike kunnskap om ære og skam som jeg mener er aktuelt for å forstå sosial kontroll.

Wikan (2008) er en forfatter som har mye kunnskaper om kultur og tradisjonen. Wikans bok «*Om Æren*», har jeg anvendt i for å forstå mer om mekanismene i en æreskultur. «*Ærens grammatikk*» av Aase (2007) er en artikkel skrevet i boken *Grenser for kultur? Perspektiver fra Norsk minoritetsforskning* av Fuglerud & Eriksen (red.). Artikkelen viser til fenomenet av sosial kontroll og føringer som en del av æreslogikken. Aase (2007) viser også til at æreskodekser ikke kan utelukkes til de førmoderne. Men at det også er en tilhørende del av det moderne. bestemte kulturer slik Wikan (2008) også understreker i sin bok.

Hornvedt, T (2012), «*Utvalgte begreper i flerkulturell forståelse*» har bidratt til å utrede sentrale begreper i oppgaven. Videre har boken «*Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*» av Eriksen & Sajjad (2015) er i likhet med andre nevnte bøker også vært sentral for å avklare ulike temaer og begreper. Boken er skrevet med tanke på studenter og tar opp aktuelle temaer som minoritetsspørsmål, etnisitet og kulturer. Boken er skrevet spesielt med tanke på blant annet helsepersonell, sosionomer, barnevernspedagoger, politi.

Wyller, T(2001) sin bok *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne* har også valgt å anvende denne boken fordi den presenterer sentrale norske forskeres analyser og fremstillinger av skam i et historisk og i et aktuelt perspektiv. Skam, ære og skamløshet mener jeg er like sentralt i dag som det var for 17 år siden da boken kom ut. Jeg har valgt å anvende kapittelet; *Hvilke skam uten ære? Eller: finnes den skamløse æren?* (Melhuus, M.2001.) Dette kapittelet har bidratt til å avklare forståelse av skam knyttet til æren.

Innledningsvis har jeg vist til at det er lite forskning på fenomenet.. Majoriteten har ofte symbolsk overtak når det gjelder å snakke om relasjonene mellom majoriteten og minoriteten Ved å velge kilder som baserer seg på kvalitative intervjuer av unge minoritetskvinner og boken «Skamløs» (Bile et al, 2017) Har jeg fokusert på å plassere makten vekk fra majoriteten, der den typisk ligger (Eriksen & Sajjad. 2015, s. 88).

Del 1: Teori

I denne delen vil jeg presentere hva sosial kontroll er. Først vil jeg gjøre rede for hva en etnisk minoritet er, før jeg gjør rede for sosial kontroll og negativ sosial kontroll i lys av ære, skam og vanære.

3.0 Hva er en etnisk minoritet?

Etnisk minoritet beskrives som en gruppe som ofte står i mindretall i storsamfunnet. Det eksisterer etnisk kategori over en viss tid, og de er som regel relativt politisk avmektig. I likhet med andre begreper ses minoritet som noe relativt, hvor det handler om relasjoner snarere enn om ting. Eriksen & Sajjad (2015, s. 78) viser til at minoritet eksisterer bare i forhold til en majoritet og omvendt. Studier av forholdet mellom majoriteter og minoriteter viser analytisk at det kan oppstå maktforskjeller. Majoriteten definerer vår samfunns forståelse og de kulturelle rammene vi anvender kan bære preg av en ujevn symbolmakt, hvor en risikerer at den sterkeste part overser den svakes kunnskaper (Eriksen & Sajjad 2015, s. 87).

3.1 Identitet og kultur

Informasjonsgrunnlaget mitt i denne oppgaven er knyttet til unge minoritetsjenter. Mange av informantene i studien til Honkatukia & Keskinen (2017) har en foreldre med en bakgrunn, der det er fellesskapet som teller og dette samhører nødvendigvis ikke med hva den enkelte har lyst til eller ønsker (Horntvedt, T. 2012, s. 235). Forfatteren beskriver identitet som det «å være lik, altså å ligne på andre mennesker». Det å ha en identitet har innebåret at man blir sett og plassert

først og fremst i forhold til hvilket fellesskap man tilhører (Horntvedt, T. 2012, s. 233). Mange av informantene identifiserer seg både med majoriteten og minoriteten.

Horntveit (2012) beskriver at identitet kan både være individorientert og kollektivt orientert. Det individorienterte bygger på en slags rettferdighetsetikk hvor et individ har krav på det som er typisk i dagens majoritetssamfunn. Hvor unge har mulighet til å utvikle egen identitet, velge skole, kjæreste og framtid. Den kollektivorienterte identiteten bygger på en lojalitetsetikk, hvor en plikter å følge fellesskapets føringer og valg. Fellesskapets føringer gjør man gjerne ut ifra en oppfatning om at det som tjener fellesskapet også tjener en selv i det lange løp, og verdier rundt fellesskapet gir trygghet og tilhørighet. Dette er viktig for mange, og kanskje spesielt for de som tilhører minoritetssamfunn hvor den kollektive identiteten er sentral (Horntvedt, T. 2012 s. 234).

3.2 Hva er negativ sosial kontroll?

En vanlig måte å forstå sosial kontroll på, finner vi beskrevet i følgebrevet til regjeringens handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet. Brevet ble sendt til alle kommunene, med en videresendelse til alle barnehager og skoler i kommunen. Der beskriver de at negativ sosial kontroll «må forstås som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer» (Regjeringen., 2017).

Jeg har introdusert sosial kontroll i innledningen som noe vagt, og at kontroll eksisterer på mange ulike arenaer unge opptrer i. Mange unge opplever å ikke kunne gjøre hva de vil etter skolen og at hensyn for familien går foran hensyn for seg selv (RVTS ØST, 2017). De risikere å leve i et krysspress hvor forventningene hjemme er helt annerledes enn slik de selv ønsker å leve, og slik andre venner lever. Forventningene hjemme eller i minoriteten kan være ulik de forventninger som er anerkjent i dagens samfunn, hvor alle skal få velge fritt hvem de er, hva de skal gå med og hvem de skal være med.

Honkatukia og Keskinen (2017, s. 143) trekker frem i sin artikkel at forskning ofte viser en ensidig fremstilling av sosial kontroll hvor ulike kulturelle former knyttet til vold og spesielt

æresrelatert vold, og tvangsekteskap blir trukket frem. Teoretisk undersøker artikkelen multifaktorer og det dynamiske ved kjønnsmessig og aldersrelatert sosial kontroll uten å knytte det opp mot bestemte trosretninger eller enkelte land.

Empirisk viser Honkatukia & Keskinen (2017, s. 144-145) et fokus på unge kvinners forhandling rundt kontroll av egen kropp og den seksualiserte kroppen. Artikkelens empiriske data består av unge finske jenter som identifiserer seg med minoriteter samtidig som de identifiserer seg med majoritetsbefolkningen i Finland. Analytisk vurderes graden av kontroll, samtidig som en har sett på restriktive og belønnende krefter, og fokuseres på skolemiljø, opplevelse av rasisme, utseende/klær, media fokus, familie og dating/ekteskap og sex (Honkatukia & Keskinen, 2017, s. 146-147). Gjeldende diskurser rundt sosial kontroll knyttes ofte til noe i minoriteten. Kulturell forskning har hatt en tendens til å ofte trekke frem patriarkalsk sosial kontroll som hovedelement av minoritetsungdoms familierelasjoner.

Forfatterne viser gjennom sin empiri at sosial kontroll kan deles i fire dimensjoner. Sosial kontroll kan oppstå i formelle og uformelle kontekster og i det offentlige av fremmede, eller i den private av familien eller andre nære (Honkatuika & Keskinen 2017, s.147) Formell kontroll beskrives som eksplisitte eller skrevne regler og normer. Uformell kontroll refereres som forventninger, belønninger eller sanksjoner utformet i en interaksjon. Den sosiale kontrollen oppstår i ulike kontekster; i en privat sfære som i familien eller i et vennskap, eller andre nære forhold, og i den offentlige sfæren som på åpne plasser som gaten.

Empirien jeg fremlegger i oppgaven ønsker jeg skal bidra til en mer nyansert forståelse og økt kunnskap rundt fenomenet sosial kontroll. Jeg opplever at fremstillinger i media ofte er knyttet til ytterpunkter i sosial kontroll, som tvangsekteskap og kjønnslemlesting. Jeg vil vise at det er sammenhenger på tvers av bestemte kulturer og trosretninger, og i hvilke sammenheng sosial kontroll oppstår.

3.1.2 Ære, skam og vanære

Gjennom boken «om æren» (Wikan, 2008, s. 56) vises det til ulike grupper mennesker der begreper som ære, skam og vanære råder. Hun trekker frem æren som noe forbeholdt mannen. Hvor spesielt kvinnens renhet og kyskheter er sentral. I min oppgave skal jeg fokusere på kontrollen som kan legge føringer for oppførsel slik at ærens ansikt utad kan bestå av verdighet.

Forfatteren sier innledningsvis at ære eksisterer i alle samfunn og er ofte forbundet med noe positivt og nobelt. Forfatteren understreker også at ære inneholder et aspekt om makt. Ære er blitt beskrevet som et komplisert begrep og et kjønnet begrep (Wikan, 2008, s. 9). Hun beskriver begrepet som «menn har ære, kvinner har skam, er en måte å si det på». Det trekkes frem at kvinnen bærer på en måte mannens ære. Ved å følge visse sosiale normer er kvinnen med på å opprettholde sin brors eller fars ære i form av sømmelig atferd. Wikan (2008, s. 61) understreker at ære ikke er knyttet til det religiøse, men at det er knyttet til tradisjoner og skikker, og kan utøves på tvers av religioner. Wikan viser mye oppmerksomhet til menn som ærens overgripere, men hun påpeker at mange unge menn også kan være ærens ofre. Gjennom boken «om æren» ønsker Wikan (2008, s.21) at leseren skal få en forståelse av de umenneskelige dilemmaene i æreskulturer som menn står overfor.

Wyller (2001) trekker frem at skam knyttes til flere ting, deriblant rundt temaer som verdighet, grenser og sanksjoner. Innledningsvis bruker Bile, et. al. (2017, s. 6) skamløs på en ironisk måte. Ved å bruke det ironisk viser de at de er «skamløse» i den forstand at det ikke er de som eier skammen, den er påført. De skriver at vanligvis blir begrepet brukt som et skjellsord om den som ikke følger normene.

Aase har vist (2007 s.230) en tendens rundt kulturforklaringer hvor en sementerer mellom ulike grupper, og han nevner slik som Wikan (2008) et spørsmål som handler om å finne felles trekk ved æres handlinger som ikke representeres ved kulturelle grenser, eksempelvis religiøse grenser. Aase understreker også et forsøk på å se mekanismene som kan styre menneskelige dilemmaer, hvor æreshandlinger fremstilles som løsninger på dilemmaene.

Aase (2007, 247) skriver i sin artikkel at æres-logikken kan ses som et trekk ved moderniteten. Forfatteren trekker frem en interessant analyse hvor han sier det er utilstrekkelig eller uriktig å si at ære er en del av før-modernitet som har blitt importert til Norge gjennom innvandring. Han understreker at æres-logikken kommer til uttrykk eksempelvis i enkelte oslo-skoler.

3.1.3 Ære i en kollektivistisk og kjønnet forståelse

I følge Cihangir (2012) viser tidligere forskning av ære en todelt definisjon av ære. Hvor ære kan være internaliserende og eksternaliserende. Internaliserende er ens egen oppfatning av hva ære innebærer, og eksternaliserende er hvilke oppfatning av hva andre mener ære innebærer. Han argumenterer for at ære er basert i den kollektivistiske tilnærmingen av det sosiale bildet, hvor familiens bilde styrer familiens normer og væremåter utad hvor ryktet er sentralt (Cihangir, 2012, s. 320).

I kulturer forbundet med høy orientering rundt æreskodekser er både kvinner og menn på ulike måter ansvarlig for å opprettholde familiens ære. For å opprettholde æren må familien settes i et godt sosialt lys i den tilhørende kulturen. Den maskuline kodeksen går ut på å opprettholde autoritet over ens egen familie, mens den feminine æreskodeksen handler om den seksuelle skammen. Med andre ord; den seksuelle renheten, hvor tilbakeholdenhet av jomfrudom, beskjedenhet, og sømmelig kledning er sentralt. Disse feminine og maskuline æreskodeksene som blir framlagt i Cihangir (2012, s. 321) sin artikkel viser en forståelse av sosiale normer som er kollektivt aksepterte. De anerkjente kodeksene styres ut ifra hvilke kjønn du er. Dette finner en også i studier gjengitt av Melhuus (2001, s. 145) gjort på ære-skam som viser en kobling til kjønn, hvor ære og skam foreskriver ulik atferd for menn og kvinner.

Bile et al. (2017) ser på kjønnsperspektivet som sentralt fordi det viser til det institusjonaliserte systemet hvor det mannlige kjønn og maskulinitet virker overlegent. Bile, et. al. (2017, s. 97-98) forklarer videre en slags ubalanse mellom kjønnene hvor det i deres miljøer forklares som, og trekker frem det de opplever som «den patriarkalske normalen», som gjør det å delta på lik linje kun blir forbeholdt halvparten (menn) av minoritetsungdommene. Forfatterne understreker at det

gjærne ikke er med et lett hjerte at en bror eller far overvåker og kontrollerer. Ryktet og æren må bestå, og da knyttet det visse forventninger til patriarkatet. I følge Cihangir (2012, s. 321) viser tidligere forskning på at ære, og spesielt aggresjon, ofte har vært begrenset til menns reaksjoner på deres maskuline kodekser, og når disse er truet

Del 2: Hvordan oppleves sosial kontroll

Jeg vil nå, med utgangspunkt i intervjuer gjort av Honkatuika og Keskinen (2017) og historier fra «skamløs» (Bile et al., 2017), gjøre rede for hvordan sosial kontroll kan oppleves gjennom et case. Spørsmålet om å gå med religiøse hodeplagg som for eksempel hijab blir ofte brukt som eksempel når det gjelder sosial kontroll i minoritetsmiljøet, og jeg vil bruke dette som case for å gjøre rede for hvordan sosial kontroll oppleves.

4.0 Ulike dimensjoner av sosial kontroll

Honkatukia & Keskinen (2017, s. 149) presenterer fire dimensjoner på hvor sosial kontroll oppstår. De fire dimensjonene er 1) formelle arenaer 2) uformelle arenaer 3) offentlige kontekster 4) private kontekster. Forfatterne viser til at minoritetsjentenes liv ikke bare kan deles opp i det som skjer i hjemmet og utenfor hjemmet. I intervjuene belyses det eksempler av hverdagslige interaksjoner innad i multietniske ungdomsgrupper og i uformelle settinger med andre mennesker, hvor den sosiale kontrollen oppstår. De forteller at den sosiale kontrollen oppstår for eksempel på skolearenaer og i relasjoner med medelever og venner. (Honkatukia & Keskinen 2017, s. 153)

De ulike formene for sosial kontroll og minoritetsjentenes respons på fenomenet er mer varierende enn det de kulturelle tradisjonene foreslår. Tradisjonelt sett har man sett på sosial kontroll som et resultat av æren familiens overhode, som tradisjonelt er faren, beskytter. Forfatterne vektlegger at det handler ikke bare om menn som kontrollerer, men også medelever, venner og ukjente mennesker, både innenfor minoriteten og i storsamfunnet

4.1 Sosial kontroll i formelle og i den private sfæren

I det offentlige bilde har man ofte sammenlignet familier fra majoriteten og minoriteten. I en slik sammenligning blir minoritetsfamiliens tradisjoner spesielt synlige i diskusjonen. Honkatuika & Kesinen (2017, s. 143) viser til tidligere studier som argumenterer for at minoritetsungdommer opplever og responderer på kulturelle overføringer fra foreldregenerasjonen på flere måter enn det som er anerkjent i vanlige diskurser og kulturelle tolkninger. De trekker frem ulike sosiologiske studier som definerer sosial kontroll som et micro-level interaktivt fenomen og sosial kontroll som en funksjon i det gjeldende samfunnet. Dette viser et tosidig aspekt med en konstant indre splittelse og en forhandling mellom de unge og deres nærmeste, hvor det sosiale bildet og ryktet er sentral. Det er hva som befinner seg innenfor disse to polaritetene forfatterne analyserer. Der sosial kontroll baserer seg på unges forståelse av normer, forventninger og de kravene de møter i deres hverdag. Derav viktige kulturelle betydninger og sosiale strukturer som understreker et bilde av hvor omfattende og kompleks fenomenet er.

Honkatuika & Kesinen (2017, s. 150) har tolket jenters bruk av religiøse hodeplagg i lys av de fire dimensjonene av sosial kontroll. De tolker jentenes bruk av religiøse hodeplagg som en internaliserende kontroll i en aktiv forhandling med formelle strukturer definert av religiøse doktriner. Videre så de og på hvordan jentene forhandlet med den normative kontrollen vedtatt av slektninger og foreldre. Forfatterne har og analysert rollen hodeplagg har i historiene rundt uformell kontroll på skolen og andre offentlige plasser. Informantene understreker at avgjørelsen rundt hodeplagg hovedsakelig er deres avgjørelser og at de har opplevd støtte av sine foreldre (Honkatukia & Keskinen, 2017, s. 150). Dette kommer og frem av informantene, som er en 17 år gammel jente fra Afghanistan;

“Min far og mor har ikke presset oss. De har sagt at vi kan gjøre det samme som andre finske ungdommer hvis vi vil.. Når vi kom til Finland fortalte min far at han ikke vil tvinge meg til å gjøre noen ting. Du er fri til å velge selv siden du vet hva som er bra og passende for deg”
(Honkatukia & Keskinen 2017, s. 150).

Hun uttrykker et ønske om å følge religiøse normer fordi det er viktig for henne personlig. Gjennom intervjuene ble det vektlagt hvordan sosiale relasjoner og ulike kontekster spilte en viktig rolle hvordan de forhandlet rundt bruk av hodeplagg og påkledning i praksis (Honkatukia & Keskinen 2017, s. 150).

En annen jente på 15 år utfordret farens syn, noe moren hennes også gjorde og motsatte seg den normative kontrollen. Dette hadde ført til konflikt og etter intervjuene skilte foreldrepåret seg. Jenta forteller om kontroll innenfor en privat sfære, hvor fare forsøker å kontrollere og legge føringer for datteren sin. Jenta forteller;

«Min far forteller alltid: ikke gjør det og det osv. Han er en forferdelig muslim som forteller meg hva jeg ikke kan gjøre og hvordan jeg skal kle meg. Dette er også fordi min mor ikke er sånn, heller ikke andre slektninger».

Intervjuene viser at kontrollene oppstår i det hverdagslige, men at det er forskjeller i hvilken betydning sosial kontroll får i ulike kontekster, som hjemme, skole, offentlige åpne plasser eller i en far – datter relasjon. En ungdom forteller om ulike uformelle sosiale relasjoner med medelever eller fremmede på offentlige arenaer som oppleves å ha en forventning til jenta, på bakgrunn av etnisiteten.

«Bruker du hodeplagg i det hele tatt? Vel, jeg gjør jo det. Noen ganger på skolen? Ja, nesten alltid på skolen. På skolen har vi noen muslimske jenter, så jeg bruker skaut på skolen, men når jeg f.eks. går på kjøpesenteret, så sier min mor at jeg ikke burde bruke skaut. Ellers vil jeg ligne på en bestemor eller en gammel dame» (Honkatukia & Keskinen 2017, s. 150-151)

4. 2 Sosial kontroll i uformelle og i den offentlige sfæren.

Bile et al (2017, s. 55) skriver at «viktigst av alt er valgfriheten. Ingen skal presses eller tvinges til å bruke hijab, eller til å ta den av». I et innlegg av Ashrag og Adampour (2018) skriver de om hvordan minoritetsjenter som «slutshamer» hverandre, og hvordan dette er og en del av den negative sosiale kontrollen. De trekker frem unge jenter som snakker negativt om hverandre fordi de ikke bruker for eksempel hijab. I denne debatten er de religiøse unge jentene moraliserende ovenfor andre, og bidrar til å innskrenke deres frihet og påføre skam. Hva som ligger i denne

moraliseringen av hverandre og hvordan rykter spres kan virke avgjørende for kontrollen. Om rykter er sann eller ikke, så er det bildet utad som er viktig; overvåking og sladrekultur kan gjøre at en konstant må vurdere og se seg over skulderen.

Honkatukia & Keskinen, (2017, s. 149) understreker i sin artikkel at hijab og hodeplagg ofte er forbundet med det å være annerledes fra vestlige kulturer, og det er flere land, slik som Finland og Belgia som har legalisert forbud mot religiøse plagg som tildekker kvinnen helt, og en videre utvidelse til å også gjelde hijab. Det stilles ofte spørsmål rundt hodeplagg og kvinners rett til å gå med hodeplagg i dagligdagse kontekster, og mange opplever krenkende tilsnakk på gaten, og hvor noen opplever aggressive tilnærminger.

I skamløs (Bile, et al, 2017, s. 37-38) viser de til en fortelling om Amina på 13 år. Hun forteller om flere angrep hun har blitt utsatt for på grunn av hijaben. Hun forteller at foreldrene ikke ønsket at hun brukte hijab, fordi hun setter seg da i fare for angrep

”Hva med deg Amina? Du bruker jo fortsatt hijab. Hva betyr den for deg?”. Amina svarer; ”Det er jo religiøst. Jeg føler meg nærmere gud ... Min forbindelse til det var positivt og det var en identitet jeg visste at jeg en dag kom til å ta til meg. Så da startet jeg med hijab selv om mamma ikke ville det.. Når jeg ble eldre og fikk høre om hvordan kvinner skal gjemme seg og være ærbare, og det liksom var det de mente hijaben betydde ... Det irriterte meg veldig at jeg gikk rundt med en sånn markør. Men samtidig tenkte jeg, vent da. Jeg bruker det, og det er ikke derfor. Definisjonsmakten er min” (Bile, et al. 2017, s.44-45).

Honkatukia & Keskinen (2017, s. 152) viser til det samme i sin studie. Der en jente forteller at når hun gikk i femte klasse ble hun mobbet og kalt flere ulike navn, fordi hun brukte et religiøst hodeplagg. Sofia (Bile, et al, 2017, s. 74) forteller sin historie om det sosiale presset og mobbing;

” Jeg har ikke opplevd ekstrem kontroll, men jeg har gang på gang opplevd, både som muslimsk kvinne og kvinne i samfunnet generelt, at folk tror de har noe de skulle sagt om kroppen min. Jeg har blitt pådyttet sosiale normer om dydighet og ærbarhet og jeg har blitt shamet for å bruke hijab, og fordi jeg mener noe som helst om kvinneverettigheter. Så hva gjør man når man blir

fortalt av folk rundt at man enten er for mye eller aldri nok? Altfor muslim, ikke nok muslim, altfor høylytt, ikke ærlig, altfor norsk, aldri norsk nok” (Bile, A et al. 2017, s. 74).

Gjennom media ser vi eksempler på at hijab og andre religiøse hodeplagg ofte er et tema i samfunnsdebatten. Zander, M, I, Brekke, A & Ogre, M.(2018) skriver på nrk.no om et forslag om forbud mot niqap presentert av finansminister Siv Jensen (Frp), kunnskapsminister Jan Tore Sanner (H) og forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø (V). De mener at et slikt forbud skal bidra til god kommunikasjon i undervisningen. Et forbud som vil gjelde i selve undervisningssituasjonen, og at det skal gjelde hele utdannelsesforløpet. Bile (2017, s. 58) mener at den typiske fremstilte debatten i media rundt religiøse hodeplagg er for prinsipiell. Inntrykket er at debatten handler om å score billige politiske poeng, hvor en tror at et forbud skal hjelpe og redde de unge i minoriteten. Videre trekker Bile et al. (2017) frem en forståelse av debatten rundt religiøse hodeplagg som enten eller, at æreskulturen brukes negativt som et argument for å nekte og hindre de som er frie individer. Ashraf & Adampour (2018) skriver følgende i en debatt på VG;

«Hva kaller vi det, når eldre, etnisk norske og funksjonsfriske menn og kvinner bestemmer seg for å hetse og krenke en ung kvinne med minoritetsbakgrunn som bærer hijab? Rasisme og muslimhat. Men nå kaller vi det også negativ sosial kontroll».

Honkatukia & Keskinen (2017, s. 153-154) sin studie viser at tendensen for den sosiale kontrollen er felles for alle kvinner uavhengig av etnisitet. Forfatterne viser til evidens rundt seksualisering av kvinnekroppen og trakassering i samfunnet. Intervjuer viser til handlinger gjort av ulike gutter, identifisert både i majoriteten som i minoriteten. Jentene nevner i intervjuene hvordan de må høre på objektiverte måter å snakke om andre jenters kropp. Det vises en uformell strukturell kontroll hvor jentene fra intervjuene var bevisst på det å bli dømt basert på seksualiserte karakteristikk, tilegnet jenter, og hvor de unngår å gå med visse klær for å unngå å bli et mål for andres baksnakk og negative kommentarer. Dette vises også i tråd med det Ashraf. & Adampour (2018) ser på som “slutshaming”, og at vi må utfordre det seksuelle bilde av

kvinner som opprettholdes i samfunnet generelt som en del av det større bilde av den sosiale kontrollen.

Jeg har nå tatt fram opplevelser rundt bruk av hodeplagg for å vise hvordan minoritetsjenter rammes av de ulike dimensjonene av sosial kontroll både fra minoritetsmiljøet og fra majoriteten. Bile et al. (2017) setter ord på de kryssende anklagene som gjelder både «for mye» og «aldri nok» gjennom utsagnet: «altfor muslim, ikke nok muslim, (...) altfor norsk, aldri norsk nok» (s. 74).

Del 3: Forebygging og hvordan bidra til hjelp

Forskning gjort av Fylkesnes et al., (2015, s. 92) viser til at gjennom FNs barnevernkonvensjon artikkel 30 forplikter til å jobbe med at minoritetsbarn med andre medlemmer kan leve i tråd med sin kultur og religion. Det kan stilles spørsmål rundt forståelsen av negativ sosial kontroll, hvor majoritetens negative syn på hodeplagg kan krenke religiøse og kulturelle rettigheter barn har.

Likestilling er sentralt i det norske samfunnet, men er dessverre ikke realiteten for alle.

Likestilling for unge er i seg selv et godt argument for å velge temaet sosial kontroll, fordi problemstilling rundt kjønn har vært diskutert ettersom at ærens føringer er direkte knyttet opp mot bestemte kjønnsroller. Fylkesnes et al. (2015, s. 93) trekker frem at det forventes å realisere velferdsstatens målsetning, derav likestilling. Jeg har tidligere i oppgaven lagt frem en tolkning som spesielt beskriver unge kvinner som spesielt utsatt for æres kodekser. Dette utelukker ikke at menn så vel kan være ofre for sosial kontroll. Jeg mener vi må snakke om ulike grader av sosial kontroll, og jeg mener at det å forstå den sosiale kontrollen handler om at vi som hjelpeapparatet også må se nyanseringen og kompleksiteten i hvordan kontrollen oppstår og hvem som utøver kontroll, og vi må snakke om rasisme og shamingkultur blant unge.

5.0 frivillige organisasjoner

Lidèn & Bredal (2016) sin følgeevaluering av sist handlingsplan mot sosial kontroll (2013-2016) viser til en tendens hvor foreldrene er bekymret for å miste grep, og at en frykter for at barna deres skal bli «for norsk». Hvor unge minoritetsungdommer opplever krysspress og usikkerhet som begrenser en tillitsfull dialog. Kan rollen til ulike frivillige organisasjonene gjøre det lettere å nå ut til de aktuelle målgruppen fremfor det ordinære hjelpeapparatet?

Jeg har tidligere sett ære som kollektivistisk og kjønnet, dette for å vise en forståelse av dette oppgjøret med at tradisjoner kan være omfattende. Melhuus (2001, s. 148) viser til at det handler om et oppgjør som endrer på kjønnsroller, og derav kanskje menns tak på kvinners ære. Det handler ikke bare om å opptre `skamløs`, som bryter med forventninger til det å være en ærbar kvinne, men også mannsrollens autorisasjon over det å styre kvinnens ære.

Lidèn og Bredal (2016) omtaler i sin følgeevaluering ulike prosjekter drevet av frivillige organisasjoner, som retter seg mot ungdommers problemer med negativ sosial kontroll. Videre vil jeg vil trekke frem organisasjoner som jobber direkte med ungdommer som jenteprojektet- KUP og gutteprosjektet- bokollektivet. Jeg vil også vise til organisasjoner som Empo og PMV fordi de jobber med alle aldre og har foreldreveiledning, og dialog på tvers av generasjonene. De nevnte organisasjonene metodisk bygger på *dialogen*. (Lidèn & Bredal 2016 s. 46) Dette vises i de ulike prosjektene i frivillige organisasjoner så vel som offentlige. Fokuset på dialog understrekes fordi det henger sammen med å kunne sette ord på hvilke grenser en skal sette i forhold til kontroll. Ved å kunne sette ord og begreper på egne følelser og ønsker kan en ved hjelp av språket kunne utforske erfaringer og behov. Dialogen blir sett på som sentral i alle prosjektene og forsøker å bidra til holdningsendring og fordi en jobber med bevisstgjøring av ulike problematikker knyttet til ære, og retten til å bestemme over eget liv.

5.1 Gutteprosjektet- bokollektiv og jenteprojektet- KUP

Gutteprosjektet er en del av Oslo krisesenter og dreier seg om holdnings- og handlingsendring i arbeid rettet mot gutter. Prosjektet bygger på en forståelse hvor det å jobbe med guttene er aktuelt fordi det gjerne er dem som overvåker æren, og har autoritet i sin familie. Unge gutter står selv i

en identitetsbygging og kan oppleve krysspress hvor det blir gap mellom familiekulturen og samfunnskulturen. De kan også være offer for sterk sosial kontroll samtidig som de kan være med på å spre de samme aspektene videre ved familiekulturen. Under møter tar de opp ulike temaer som generasjonskonflikt, respekt, ære, retten til egne valg, vold, tvangsekteskap og menneskerettigheter. Temaene introduseres gjennom eksempler rundt begreper som respekt, identitet og likestilling (Lidèn & Bredal, 2016, s.39-40).

Lidèn & Bredal har i følgeevalueringen vist til (2016, s. 39) jenteprosjektet- KUP som er en gruppe for jenter med minoritetsbakgrunn hvor en metodisk jobber for å bygge relasjoner og at holdninger skal utfordres i samtaler. I likhet med guttekollektivet er det fokus på holdningsendrende arbeid. Tiltaket rekrutterer jenter gjennom ungdomsskolen og hjelpeapparatet. Dette er gjerne unge det knyttes bekymring til, og som ikke har aktiviteter på fritiden. KUP samarbeider blant annet med minoritetsrådgivere og skolesektoren.

5.2 Empo og PMV

Empo og PMV er plassert i Oslo og Bergen. Navnet EMPO viser til empowerment, hvor en jobber for å bygge videre på egne ressurser (Lidèn & Bredal, 2016 s.37) EMPO er et flerkulturelt ressurscenter som tilbyr møtesteder, kurs, råd og veiledning til personer med innvandrerbakgrunn. Det brukes også ulike temagrupper hvor det drøftes familieliv, oppdragelse og generasjons dialog. Deltakerne er hovedsakelig hjemmeværende kvinner, og unge kvinner som trenger støtte for krysspresset de lever i. Vanskelige temaer innad i miljøet diskuteres for å forebygge sosial kontroll og sanksjoner. Dialogsamling på tvers av generasjoner er en av aktivitetene der ulike grupper av foreldre og unge drøfter frie valg, skole, fritid, og spesielt denne frykten for å bli «for norsk». PMV (Primærmedisinsk verksted) er i likhet med EMPO både for kvinner og menn. De organiserer nettverks-, aktivitets- og dialoggrupper mellom foreldre og ungdom, og informasjon om det norske samfunnet (Lidèn & Bredal, 2016, s.38)

Lidèn & Bredal (2016 s. 50-51) viser til et felles fortrinn ved de nevnte organisasjonene og deres mulighet til å ha en brobyggende funksjon ved å bistå familier i deres kontakt med offentlige hjelpeinstanser. Prosjektansvarlige i de ulike organisasjonene opplever at det er særlig mødrene

som har begrenset oversikt og innsikt i hjelpeapparatet, og trekker frem et gjennomgående tema i de to prosjektene der foreldre er bekymret for at barnevernet skal gripe inn (Lidèn & Bredal 2016, s. 43). Dette kan forstås som mistillit til hjelpeapparatet. Det understrekes også at mange opplever ambivalens i forhold til hjelpeapparatet selv om de gjerne har behov for å bli oppfulgt av ulike instanser som NAV og barnevernet. Denne frykten for barnevernet underbygges av Fylkesnes et al. (2015) sin artikkel hvor forfatterne har undersøkt etnisk minoritetsforeldres oppfatninger av barnevernet og hjelpeapparatet.

6.0 Analyse og diskusjon av fenomenet sosial kontroll. Hvilke forståelser og tiltak kan bidra til hjelp og forebygging?

På den ene siden mener jeg vi må anvende en forståelse av at negativ sosial kontroll kan utvikle seg til å være psykisk inngripende. RVTS (2018) viser til at dette kan bli farlig fordi unge ikke får mulighet til å vært slik de selv ønsker. På den andre siden tolker jeg at denne forståelsen bør omhandle et forsøk på å fange kompleksiteten i sosial kontroll og ved å se den i et større perspektiv få bedre frem det totale omfanget. Er det slik at opplevelsen av sosial kontroll kan vurderes som utfordrende for unge selv om kontrollen ikke er definert som ekstrem eller at den enstydig bryter med loven?

RVTS ØST viser i sin informasjonsvideo (2018) at unge kan risikere å bli veldig begrenset av sosial kontroll og press. En forklaring rundt hvilke tiltak og hjelp som kan bidra, bør omfatte det å jobbe forebyggende hvor en kommer i en hjelperposisjon istedenfor kontrollposisjon hvor en blir nødt til å gripe inn omfattende.

Så langt i oppgaven har jeg ønsket å se på hvordan en kan forstå sosial kontroll og hvordan den sosiale kontrollen oppleves i både det private og det offentlige, og i ulike formelle og uformelle situasjoner. Og ikke minst sette en mulig forklaring på hvordan majoritetens syn på fenomenet også er med på å bidra ytterligere i denne kontrollen. Dette kan også påvirke hvordan vi utformer hjelp, og hvordan en tenker at forbud mot hodeplagg er med på å hindre den sosial kontrollen. Da risikerer vi å tolke fenomenet utelukket til en arena, nemlig i minoriteten og i familien. Fylkesnes

et al. (2015, s.94) stiller også et spørsmål som kan knyttes til majoritetens kontroll. At det kan bli problematisk for barnevernet der tilliten allerede er dårlig og at barnevernet har et dobbeltmandat ved at en skal bidra til hjelp og kontrollere.

Forskningsartiklene, følgeevalueringen (Bredal og Lidèn 2016), medieinnslagene og boken «Skamløs» (Bile et al, 2017) viser at foreldre frykter å miste grepet om ungdommene sine og at de skal bli “for norske”. Samtidig som vi må diskutere majoritetens holdninger rundt det å tenke at minoriteter kan være «for lite» norsk. Hvor forventingene til ungdommene på noen arenaer ikke samsvarer med forventingene på andre arenaer og ungdommer kan bli stående i et krysspress. Sosial kontroll oppleves i minoriteten, blant venner på skolen, og i det offentlige, hvor de risikerer å bli anklaget for å være ‘altfor mye’ og for å ‘aldri være nok’.

6.1 Hvilke forståelser kan bidra til hjelp?

Fenomenet sosial kontroll i minoriteten er mekanismer med lang tradisjon som tar tid og er vanskelig å endre på. Wyller (2001, s. 10-11) viser til at den moderne majoritetskulturen i dag preges av holdningen at man helst ikke skal skamme seg. Kan vår moderne tradisjon utfordre vår forståelse? Hvor det moderne individet tar selv stilling til de normative spørsmålene og ikke blir belastet med hva andre måtte mene om hva som gir verdighet. Jeg stiller meg undrende om det i utgangspunkt i denne forståelsen kan det være utfordrende å forstå fenomenet slik det fremtrer i minoritetsmiljøene.

Videre er det et spørsmål om en i majoriteten anerkjenner bredden og variasjonen i de ulike sakene. Innledningsvis har jeg vist til sosial kontroll som fremtredende i karakteren Sana fra Skam (Andem,2017). Mens foreldre og dermed generasjonsoppjøret kan virke fraværende i Skam, har de «skamløse» (Bile et al. 2017) preget offentligheten og utfordret patriarkatet i sin egen kultur. Forskjellene og likhetene mellom livsverdenen til karakterene i Skam og skamløsjentene blir sett på som interessant fordi den viser spennvidden vi kan se i den generasjonen som utfordrer gjeldende tradisjoner og skikker (Kjelstrup, C. 2017 s. 5). Kan en slik nyansering og differensiering være sentral i en forståelse av sosial kontroll som kan bidra til hjelp?

Følgeevalueringen av den tidligere handlingsplanen (Lidèn & Bredal, 2016 s.50-51) trekker frem at ulike organisasjoner opplever at den unge blir stående å tilpasse seg forventninger i familien i den private sfæren, i den formelle av de i minoriteten, og i den uformelle blant venner og i den offentlige majoriteten derav skole, fritidsarenaer osv. Krysspresset vises på den en siden at alle arenaer unge opptrer i kan bære preg av ulik grader av kontroll, og at det dermed ikke ses på som endimensjonalt hvor en utelukkende knytter det til minoritetssamfunnet.

6.2 Hvilke tiltak kan bidra til hjelp?

Men er det virkelig slik at majoritetens syn på sosiale kontroll vises i utforming av tiltakene? Lidèn & Bredal (2016 s. 49) viser i sin en evaluering til analyse gjort av ordningen knyttet til minoritetsrådgivere på videregående skoler. Dette har vært ment som en forebyggende satsing i skolen. Forskerne i denne evalueringen viser til at det ved noen skoler hadde ført til økt kompetanse og bevissthet i hele skolens organisasjoner. Tiltaket hadde i noen skoler bidratt til vedvarende marginalisering. Dette ble knyttet opp til ledelsens holdning og involvering som fokuserte på problematikken rundt sosial kontroll som innvandringsspesifikk problem (Lidèn & Bredal.2016 s. 28)

Dette funnet kan være overraskende ved at det som skal virke forebyggende, og som er ment som hjelp, er med på å bidra til stigmatisering. Jeg tror dette henger sammen med mangel på forståelse fra hjelpeapparatets side. Det kan virke som det er et behov for å endre på myndighetenes forståelser av fenomenet. Ordskiftet blant politikerne virker forenklet og lite nyansert. Kan dette være en mulig forklaring for at samfunnsdebattanter som Bile, et al. (2017) vokser frem?

I kapittel 5.0 har jeg vist til frivillige organisasjoner som bruker ulike tiltak som arbeider holdningsendrende og arbeid med generasjonsdialogen mellom foreldre og barn. De ulike organisasjonene retter fokuset også på ungdommer som opplever krysspress. Ulike organisasjoner fungerer som lavterskel tilbud, hvor det virker som at foreldre kan lufte sin bekymringer knyttet til oppdragelse og frykten for at barna deres skal bli ”for” norsk.

I følgeevaluering (Bredal og Liden (2016, s. 55) vises det at tidligere nevnte prosjektene som EMPO og guttekollektivet er eksempler de mener kan bidra vesentlig til å imøtekomme arbeidet til det offentlige hjelpeapparatet, og det supplerende arbeidet som er lovfestet og en skal ha til frivillige organisasjoner; (helse og omsorgsloven, § 3-10, tredjeledd, 2011) ”Helse- og omsorgstjenesten skal legge til rette for samarbeid med brukergruppens organisasjoner og med frivillige organisasjoner som arbeider med de samme oppgaver som helse- og omsorgstjenesten”.

Honkatukia & Keskinen (2017, s. 144) viser en forståelse av sosial kontroll som et bredt fenomen som former det sosiale livet generelt og kan ha positive dimensjoner. Ulike positive dimensjoner ser jeg også i de ulike intervjuene, hvor mange unge opplever å kunne velge selv å bruke hijab. Vi må forstå opplevelsen for å kunne forstå hvordan vi kan hjelpe. Jeg mener debatten blir vinklet inn på en måte hvor utgangspunktet er at alle er krenket, og at en kan bekjempe negativ sosial kontroll ved å forby. Jeg mener og tror det skal mer til enn et forbud for å svekke sosial kontroll, og at det ikke skaper mer trygghet for de som eventuelt ønsker å oppsøke hjelp til seg og sin familie.

Debatten burde handle om hvordan en kan hjelpe den enkelte ungdom. Om det er å gå med religiøse plagg eller ikke, bør vi heller redegjøre og drøfte for hvordan unge kan utvikle sin egen identitet uten at de skal føle seg diskriminert enten av minoriteten eller av andre i majoriteten. Lidèn & Breda (2016, s. 114) viser til et behov som oppsummerer mye av det jeg fremlegger i denne oppgaven. At det er behov for kompetansebyggende tiltak i de ordinære tjenestene. Dette ved å inkludere temaene i studieplaner for barnehage, lege, sosionom og barnevernet.

Fylkesnes et al. (2015, s.90) trekker frem foreldre som beskrev mistillit i relasjon til barnevernet. De erfarte at barnevernsarbeideren jobbet ut i fra stereotypier og en negativ forståelse av den «muslamske oppdragelsene». Mer kunnskap vil fokusere på en større variasjonen rundt at den sosiale kontrollen ikke bare styres av æreskulturen, men at det like mye kan være andre ungdommer, medelever og fremmede på gaten. Ikke minst være bevisst at møtet mellom barnevernsarbeideren eller andre i hjelpeapparatet kan potensielt være med på å utøve kontrollen

gjennom deres symbolmakt hvor den sterkeste part overser den svakes kunnskaper (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 87).

Både formell kontroll i form av æreskulturelle koder og uformell kontroll, som shaming og seksualisering, er normer som er godt etablert i sosiale normer og føringer. Den sosiale kontrollen bygger på noe vagt, og uskrevne regler som sitter dypt i holdningen til mennesker, og bygger på lang tro og skikk. Holdningsendrende arbeid er krevende, og kulturelle forestillinger kan sitte dypt.

Jeg har understreket at Aase (2007) ser på ære som noe som ikke kan utelukkes kun til det førmoderne som innvandrere har tatt med. En forståelse av at æres-logikken kan være en sentral del av det moderne hvor medelever kontrollerer hverandre. Tiltak knyttet til generasjonsdialogen er mye brukt i frivillige organisasjoner, og jeg opplever dette som noe som også må vurderes på lik linje som dialogen i en ungdomsgruppering. Et endimensjonalt tiltak kun innenfor den formelle private strukturen kan understreke kulturelle forestillinger og at vi glemmer å se på fenomenet som like aktuelt i en ungdomsgruppering.

Fenomenet blir også understreket som synlig i de moderne strukturene av artikkelen til Honkatukia & Keskinen (2017) hvor jenters verdighet blir diskutert og hennes ære blir et spørsmål andre medelever diskuterer, eller at en på skolen føler man må gå med hodeskaut fordi jevnaldrende jenter overvåker andre minoritetsjenter. Gjennom å forstå de ulike dimensjonene i kontrollen bidrar vi til at vi ikke bare må snakke om holdningsendrende arbeid i familier, men at vi må jobbe med unge som fører videre tradisjoner. Bile et al (2017) har nevnt at de ønsker et oppgjør som de mener viser til en ukultur i sin egen og i andre kulturer.

7.0 Hva bør forskes videre på?

Fenomenet sosial kontroll tolker jeg omhandler føringer som viser hva en “burde og ikke burde gjøre”. Ved å forklare innholdet av negativ sosial kontroll har jeg gjennom de tre kapitlene forsøkt å gjøre rede for mekanismer i kontrollen, hvordan kontrollen oppleves, og hvem som

utøver den. Ikke minst har jeg forsøkt å problematisere de ulike forståelsene representert i oppgavene og hvilke tiltak som kan bidra til hjelp.

Bile et, al. (2017, s.98) mener jeg viser et tydelig behov for å forstå den sosiale kontrollen og hvordan den utspiller seg for den enkelte i hverdagslige situasjoner og på mange arenaer. Forfatterne understreket at kampen mot negativ sosial kontroll skal inkludere oss alle. Cihangir (2012, s. 332) understreker i sin forskning at holdninger relatert til æresrelatert vold eller kontroll, og trussel som negativ sosial kontroll kan forandres gjennom programmer. Bredal og Lidén (2016) følgeevaluering viser til nettopp flere organisasjoner som viser til at de skaper dialog rundt viktige temaer som likestilling og kan virke holdningsendrende.

Innledningsvis har jeg nevnt at omfanget av negativ sosial kontroll er for lite forsket på, og at tillitten til hjelpeapparatet er dårlig for familier med minoritetsbakgrunn (Fylkesnes et al, 2015). Hva som er nødvendig for å oppsøke hjelp er noe som må stilles spørsmål ved, og om kunnskapen rundt frivillige organisasjoner kan påvirke om en får den gode brobyggende funksjoner det har vist seg å ha til familier dette kan gjelde.

Lidén & Bredal (2016, s. 56) viser til at kunnskapen rundt organisasjonenes arbeid og omfang er vesentlig for hvordan offentlige tas i bruk, og ser muligheten i bruk av organisasjonene. Forfatterne stiller spørsmål om profesjonsutøvere og andre i hjelpeapparatet ser potensialet og ikke minst om en har innsikten i hvilke landskap av frivillige organisasjoner det er i de enkelte kommunene. Ulike prosjekter i regi av frivillige organisasjoner har vist å virke sentrale for arbeidet videre, og at de bare må «brukes». Dette er fordi prosjektene er rettet mot unge og deres familier. Organisasjonene fokuserer på å tilpasse seg forventinger fra familier, sosialt miljø og krav fra ulike offentlige instanser (Lidén & Bredal, 2016, s. 50). I likhet med Fylkesnes et al. (2015) viser Lidén & Bredal (2016, s. 52) at mange foreldre er i marginaliserte posisjoner, og har en viss mistro overfor offentlige institusjoner. Særlig rykter rundt barnevernet kan forsterke dette. Jeg opplever at organisasjonene har en viktig posisjon som talerør og er et viktig verktøy for å ikke forsterke misforståelse og mistillit.

Cihangir (2012) trekker videre frem i sin artikkel at forskning fremover bør fokusere på hvordan en eventuelt skal klare å opprettholde holdninger som er blitt fokusert på i ulike opplæringsprogrammer. Følgeevaluering gjort (Liden & Bredal 2016) viser at et fokus på dialog og holdningsendring er til hjelp for å jobbe holdningsendrende. Det kan også være sentral å jobbe direkte med menn, siden de kan stå i fare for å videreføre tradisjoner og skikker knyttet til ære kodekser og det å oppføre seg ærbart.

8.0 Avslutning

Under utarbeidelsen av denne oppgaven ser jeg tydelig at temaet er omfattende, og ikke minst utrolig varierende og komplekst. Jeg har også et ønske om at i fortsettelsen bør man fokusere på krysspress, generasjonsdialogen og løfte frem guttenes historier. Guttene er ikke bare utøvere og opprettholdere. Underveis har jeg følt på at det er en tendens til at de blir de ”glemte” ofrene. Forventninger knyttet til autoritet og holdninger er noe som vil ta tid å endre på.

Videre oppfølging bør fokusere på det Bile et al. (2017, s. 163) skriver: “Vi krever å bli tatt på alvor av våre familier, i våre miljøer og av politikere. At politikere i samarbeid setter i gang en kartlegging av omfanget sosial kontroll, herunder spesifikke former for sosial kontroll fra mild til ekstrem”. Forfatterne mener jeg viser til et budskap om en forståelse over hvor vanskelig og omfattende et oppgjør med ukulturen i sin egen kultur kan være. Hvis vi får økt kompetanse blant utforming av tiltak og bidrar til å gi økt kompetanser til viktige arenaer som skole, nav og barnevernet kan vi bidra til å støtte de som velger å ta dette oppgjøret. Ikke minst må hjelpeapparatets og majoritetens forestilling av fenomenet løftes frem av de som faktisk opplever det. Forståelsen av fenomenet bør ikke styres av kulturelle forestillinger hvor unge kvinner med hodeplagg er undertrykt, eller at kontrollen utøves kun av minoriteten og familien.

Gjennom denne oppgaven har jeg utforsket ulike forståelser som kan utfordre gjeldende diskurser. Jeg håper at oppgaven bidrar til videre diskusjon. Bile, et, al. (2017, s.163) ønsker “At kampen mot sosial kontroll ikke brukes som et påskudd i kampen mot fellesskapet, mangfoldet og det multikulturelle”. Ved å fremme en utvidet forståelse av sosial kontroll som også inkluderer

seksualisering av kvinnekroppen og shamingkultur, mener jeg arbeidet videre må handle om holdningsendrende arbeid med ungdommer generelt. Både i minoriteten og i majoriteten.

9.0 Litteratur

Ashraf, U.& Adampour, M. (2018, 21.mars) Negativ sosial kontroll, muslimhat og rasisme- hvor er politikerne? Debatt. Begrepet negativ sosial kontroll har aldri vært kulturelt betinget, og burde aldri ha tilhørt det politiske området «integrering og mangfold». Hentet fra:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/A2QoGz/negativ-sosial-kontroll-rasisme-og-muslimhat-hvor-er-politikerne>

Bile, A, Srour, N, F & Herz, N (2017)*Skamløs*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Båtnes I., P. & Egden, S. (2012) *Flerkulturell forståelse i praksis*. Gyldendal Akademiske: Oslo

Christian Kjelstrup (2017) «*Den store skamtalen*» Hentet fra https://www.idunn.no/file/ci/67019187/Den_store_skamtalen.pdf

Cihangir, S (2012). Gender specific honor codes and cultural change. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16 (3), 319-333. Doi: 10.1177/1368430212463453

Dalland Olav. (2017) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag: Oslo

Eriksen, T.H, & Sajjad, T.A. (2015) *Kulturforskjeller i praksis* (5.utg) Oslo: Gyldendal Akademisk

Fuglerud, E, Fuglerud, Ø, & Eriksen, T, H. (2007). *Grenser for kultur? : Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax.

Fylkesnes, K, M. , Iversen C, A. , Bjørknes, R. & Nygren, L (2015). Frykten for barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Norges Barnevern*, 96(2), 80-96.

Helse- og omsorgstjenesteloven – hol. Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven)24.juni.2011, nr. 30. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>

Honkatukia, P & Keskinen, S (2017). The soicial control of young women´s bodies: A perspective in racialization and sexualization. *Ethnicities*, 18(1), 142-161. Doi: 10.1177/14687968

Julie Andem.(2017) *Om serien*. Hentet fra <http://skam.p3.no/om/>

Lidèn Hilde & Bredal Anja /institutt for samfunnsforskning. (2017). Fra særtiltak til ordinære innsats. Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemestelse og alvorlig begrensninger av unges frihet. Rapport 2017:1. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2445678>

Michelsen.(2017, 15. mars). Leo Ajkic og «de skamløse jentene» får Fritt Ords Honnør. *Nrk.no*. Hentet fra <https://www.nrk.no/kultur/leo-ajkic-og-de-skamlose-jentene-far-fritt-ords-honnor-1.13427148>

Støren, I. (2013). *Bare søk!/: Praktisk veiledning i å gjennomføre litteraturstudie* (2. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm.

Regjeringen(2017).*Arbeid mot social kontroll*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/arbeidet-mot-negativ-sosial-kontroll/id2584087/>

Zander, I. M , Brekke, A. & Ogre, M. (2018, 23. Mars). Slik blir forbudet mot ansiktsdekkende plagg. *Tre statsråder presenterte fredag regjeringens forslag om å forby ansiktsdekkende plagg i barnehager, skoler og utdanningsinstitusjoner*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/slik-blir-forbudet-mot-ansiktsdekkende-plagg-1.13976244>

RVTS, øst. Foto/Video av [Cynergi Film & TV](#) (2018, 20 april) [Videoklipp]. Hentet fra <http://www.rettentil.no/voldens-psykologi/kultur>

Zander, I. M , Brekke, A. & Ogre, M. (2018, 23. Mars). Slik blir forbudet mot ansiktsdekkende plagg. *Tre statsråder presenterte fredag regjeringens forslag om å forby ansiktsdekkende plagg i barnehager, skoler og utdanningsinstitusjoner*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/slik-blir-forbudet-mot-ansiktsdekkende-plagg-1.13976244>

Wikan, U. (2008) *Om ære*. Pax Forlag

Wyller Trygve. (2001) *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Fagbokforlaget: Bergen